

**Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ
ЗАВДАННЯМ З КУРСУ «ІНТЕРАКЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ»
(В.О. Климчук)**

**2.1. БАЗОВА МЕТОДИКА ДО КУРСУ
«ІНТЕРАКЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ»**

Повна назва та автор	Вихідне джерело	Джерела з описом та прикладами застосування
Опитувальник внутрішньої мотивації Р. Раяна (адаптація В.О.Климчука, О.Л. Музики)	<p>Ryan, R. M. (1982). <i>Control and information in the intrapersonal sphere: An extension of cognitive evaluation theory.</i> <i>Journal of Personality and Social Psychology</i>, 43, 450-461.</p> <p>McAuley, E., Duncan, T., & Tammen, V. V. (1987). <i>Psychometric properties of the Intrinsic Motivation Inventory in a competitive sport setting: A confirmatory factor analysis.</i> <i>Research Quarterly for Exercise and Sport</i>, 60, 48-58.</p>	<p>Ryan, R. M., Koestner, R., & Deci, E. L. (1991). <i>Varied forms of persistence: When free-choice behavior is not intrinsically motivated.</i> <i>Motivation and Emotion</i>, 15, 185-205.</p> <p>Климчук В.О. Опитувальник внутрішньої мотивації/ Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – №12 (37). – С. 71-76.</p> <p>Климчук В.О. Дослідження особливостей розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологія – №1 (25). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – С. 222-232.</p>

Опис опитувальника та його текст наводиться з особистого дозволу Р. Раяна, наданого 27.07.09. Авторські права на опитувальник належать Р. Раяну, а тому опитувальник не може бути використаний в комерційних цілях без його особистої письмової згоди (див. офіційний сайт <http://www.psych.rochester.edu/SDT/measures>). Натомість опитувальник може бути вільно використаний для наукових досліджень, звісно, із посиланням як на автора самого опитувальника, так і на автора адаптованої версії ☺.

Історія виникнення

Опитувальник внутрішньої мотивації (Intrinsic Motivation Inventory – IMI) створено американським дослідником Р. Раяном у 1982 році для оцінки параметрів

внутрішньої мотивації досліджуваних, які брали участь у його лабораторних експериментах. Повна версія опитувальника (іноді – «Пост-експериментального опитувальника внутрішньої мотивації») включає 7 субшкал: задоволення від діяльності, докладені зусилля, почуття компетентності, почуття самодетермінованості, значимі міжособистісні стосунки, розуміння цінності та корисності діяльності, зовнішній тиск.

Перевірку надійності «Опитувальника внутрішньої мотивації» здійснили Е. МакЕлі, Т. Дункан та В. Таммен у 1987 році, використавши факторний аналіз (дослідження проводилося за участю 116 баскетболістів).

Нами було здійснено переклад «Опитувальника внутрішньої мотивації» на українську мову і адаптацію його 4-х субшкал: задоволення від діяльності, докладені зусилля, почуття компетентності, почуття самодетермінованості. Було вивчено такі показники надійності україномовної версії, як внутрішня узгодженість за показником альфа-Кронбаха (для всього опитувальника – 0,83, для шкали «задоволення від діяльності» – 0,84, «докладені зусилля» – 0,62, «почуття компетентності» – 0,60, «почуття само детермінованості» – 0,66) та ретестова надійність ($r=0,45$, $p \leq 0,01$). Показник дискримінативності δ -Фергюссона рівний 0,69.

Оригінальний текст опитувальника, а також тексти інших опитувальників можна знайти на офіційному сайті авторів теорії внутрішньої мотивації Р. Раян та Е. Дічі <http://www.psych.rochester.edu/SDT> (Рочестерський університет, США).

Сфера застосування

Опитувальник внутрішньої мотивації розроблено Р. Раяном для дослідження параметрів внутрішньої мотивації діяльності, яка виконувалася досліджуваними у лабораторних умовах. Тому сфера застосування опитувальника – переважно наукові дослідження, в яких важливо з'ясувати, наскільки внутрішньо мотивованими були досліджувані під час участі у експерименті. Разом з тим, можливе застосування опитувальника і в ситуаціях, не пов'язаних із науковими дослідженнями, які однак вимагають вивчення ситуаційного рівня внутрішньої мотивації (приміром, нас цікавить, учні якого класу мали вищий рівень внутрішньої мотивації на певному уроці). Питання опитувальника сформульовані у спосіб, який уможливорює його застосування до будь-яких діяльностей (навчальна, спортивна, професійна тощо).

Опис методики

Адаптований варіант опитувальника містить 14 питань, розподілених по 4-х субшкалах: задоволення від діяльності, докладені зусилля, почуття компетентності, почуття самодетермінованості.

Інструкція:

Чи згодні ви із запропонованими твердженнями (використовуйте 7-бальну шкалу)?

1	2	3	4	5	6	7
Ні			Частково так			Так

Текст опитувальника:

- 1 Робота була нудною.
- 2 Я виконував (-ла) завдання за власним бажанням.
- 3 Працюючи, я відчував (-ла) себе достатньо кваліфікованим (-ою).
- 4 Я затратив (-ла) багато енергії.
- 5 Я назвав (-ла) би цю роботу цікавою.
- 6 Я задоволений (-а) результатом роботи.
- 7 Я працював (-ла) із захопленням.
- 8 Мені було складно зрозуміти і виконати це завдання.
- 9 Ніхто не змушував мене виконувати завдання.
- 10 Я гадаю, що виконав (-ла) роботу якісно.
- 11 Я працював (-ла) із задоволенням.
- 12 Я вважаю, що мав (-ла) вибір – виконувати чи не виконувати завдання
- 13 Я доклав (-ла) багато зусиль, щоб виконати цю роботу.
- 14 Моя відмова працювати призвела б до негативних висновків.

Обробка результатів:

Задоволення від діяльності	$\frac{n.5 + n.7 + n.11 - n.1}{4}$
Докладені зусилля	$\frac{n.4 + n.13 + 1 \text{ бал}}{3}$
Почуття компетентності	$\frac{n.3 + n.6 + n.10 - n.8}{4}$
Почуття самодетермінованості	$\frac{n.2 + n.9 + n.12 - n.14}{4}$

Нормативні показники:

Тестові норми для опитувальника не визначено. Максимальний показник, який можна отримати за кожною субшкалою – 5 балів, мінімальний – 1 бал по субшкалі «докладені зусилля», і (-1) бал по трьом іншим субшкалам.

Особливості та обмеження застосування

1. Основна вимога до організації дослідження за допомогою «Опитувальника внутрішньої мотивації» Р. Раяна – досліджувані мають працювати із опитувальником одразу після діяльності, інакше ті безпосередні почуття, які вони переживали, можуть із часом знівелюватися і отримані дані будуть розмиті і нечіткі.

2. Автор опитувальника та дослідники його психометричних характеристик не вказують на жодні вікові обмеження.

3. Опитувальник є методикою дослідницькою, а не діагностичною, а тому використання його для аналізу мотивації одного досліджуваного не дасть валідного і надійного результату. Опитувальник варто застосовувати у ситуаціях, що вимагають порівняння параметрів внутрішньої мотивації *групи досліджуваних*.

4. Для опитувальника не визначені тестові норми, тому отримані за його допомогою дані слід аналізувати не як абсолютні, а як відносні показники. Тобто, результати дослідження матимуть сенс лише у випадку порівняння двох і більше груп між собою або ж у ситуації зіставлення і порівняння усереднених показників по окремим субшкалам.

5. Низькі показники по субшкалах опитувальника можуть означати низький рівень внутрішньої мотивації, але нічого не говорять про мотивацію зовнішню.

6. Показники по 4-х субшкалах слід аналізувати як індикатори окремих параметрів внутрішньої мотивації – не можна усереднювати показники за усіма субшкалами для отримання загального індексу внутрішньої мотивації.

2.2. ПРИКЛАД ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЗАВДАННЯ З КУРСУ «ІНТЕРАКЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ МОТИВАЦІЇ»

Клієнтський запит

Ви працюєте психологом у школі. До вас звернувся за консультацією молодий учитель математики, який щойно завершив університет: “Я викладаю алгебру в 10 класі... І я не знаю, що з цими дітьми робити! Вони не хочуть вчитися! Я все розумію, – підлітковий вік, дівчата, хлопці... Вони ніби й роблять щось, але мені здається – лише для того, щоб я відчепився від них! Що з ними можна зробити!?” В ході першої бесіди ви припустили, що вчитель занадто прискіпливий і вимогливий. Відвідавши кілька уроків, ви помітили: навіть при правильному розв’язку задачі він коротко киває на знак згоди з відповіддю, і одразу пропонує ще кілька варіантів ходу розв’язання задачі.

Обов’язкова програма при виконанні завдання

1. *Сплануйте та проведіть дослідження, у якому ви зможете перевірити одне зі своїх припущень: через неухважність учителя до успіхів учнів вони не почувають себе компетентними і відповідно, знижується їх внутрішня мотивація.*

2. *Для дослідження мотивації учнів скористайтеся «Опитувальником внутрішньої мотивації» Р. Раяна (адаптація В.О. Климчука, О.Л. Музики).*

3. *Результати повідомте учителю під час бесіди. В бесіді також опирайтеся на результати дослідження внутрішньої мотивації, отримані іншими дослідниками (Е. Дісі, Р. Раяном тощо).*

ХІД РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ ЗАВДАННЯМ

I. ЕТАП ПЕРВИННОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

1.1. Категоріально-термінологічне до визначення проблеми з якою звернулися до психолога

Клієнт (К.): Я викладаю алгебру в 10 класі... І я не знаю, що з цими дітьми робити! Вони не хочуть вчитися! Я все розумію, – підлітковий вік, дівчата, хлопці... Вони ніби й роблять щось, але мені здається – лише для того, щоб я відчепився від них! Що з ними можна зробити!?

Психолог (П.): Що ви маєте на увазі, коли говорите, що вони не хочуть вчитися?

К.: Вони роблять уся для відчипного!

П.: По чому це видно? Що вони роблять?

К.: Вони роблять лише мінімум роботи. Лише те, що я вимагаю, не більше. Ніякої активності! Але й те, що треба, вони роблять неохайно, абияк... Розумієте, це видно вже з їх зошитів...

П.: Гаразд. А так було завжди?

К.: Що ви маєте на увазі? Я ж лише перший рік.

П.: Я маю на увазі – ці діти одразу так себе поводити на уроках математики?

Чи почали себе так вести нещодавно?

К.: Г-м... Знаєте, все починалося дуже добре. Ми ніби одразу знайшли спільну мову... Мені було навіть цікаво з ними, але якось поступово все пішло на спад... Я в них розчарувався...

П.: Отже, наскільки я зрозумів, проблема полягає у спаді мотивації учбової діяльності у ваших учнів, і вас цікавить причина?

К.: Так. А також, що з цим можна зробити?

П.: Одне впливає з іншого. З'ясуємо причину, і тоді зможемо думати над наступними кроками нашої спільної роботи.

1.2. Формування реалістичних очікувань у людини, яка звернулася за допомогою та визначення напрямків практичної роботи психолога

Психолог. Поки що важко однозначно сказати, в чому причина проблеми, і відповідно, як її вирішувати. Причин може бути безліч – щоб знати, в якому напрямку працювати, мені необхідно відвідати ваші уроки у цьому класі і поспостерігати за учнями, за їх поведінкою. Можливо, знадобляться додаткові психодіагностичні дослідження. Лише після цього я матиму змогу зробити висновки і дати відповідні рекомендації.

Визначення напрямків практичної роботи

Напрямок практичної роботи	Обґрунтування
Дослідницька робота	Спостереження за поведінкою учнів на уроках. Дослідження параметрів внутрішньої мотивації за допомогою "Опитувальника внутрішньої мотивації" Р. Раяна.
Просвітницька робота	Бесіда з учителем за результатами проведеного дослідження
Консультаційна робота	Консультація щодо нових форм поведінки, які б підтримували в учнів почуття компетентності

Перелік очікуваних результатів

Психолог. Отже, в результаті нашої роботи:

- ми знатимемо причини зниження рівня мотивації учнів;
- зможемо розробити заходи з її підвищення;

II. ПЛАНОВО-ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

2.1. Аналіз власного досвіду виконання подібних завдань

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
Використання комп'ютерів у психолого-педагогічних	Наукове дослідження та обробка його результатів	Розробка структури дослідження	Розробка структури дослідження із врахуванням майбутніх методів обробки даних

дослідженнях		Обробка результатів досліджень та підготовка висновків	Розробка системи обробки результатів. Введення даних до комп'ютера. Статистична обробка. Опис результатів дослідження. Використання програми Word
Експериментальна психологія	Планування та проведення психологічних експериментів	Дослідницька програма в експерименті	Поняття про дослідницьку програму Постановка проблеми експериментального дослідження Теоретичний аналіз проблеми Вибір змінних та формулювання експериментальних гіпотез Вибір стратегії та планів експериментального дослідження
Вікова психологія	Основні етапи психологічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослості	Особливості психічного розвитку підлітків	Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітків та її вплив на психічний розвиток. Формування особистості підлітка. Особливості взаємовідносин і спілкування підлітків з однолітками та дорослими. Розвиток пізнавальних процесів у підлітковому віці. Особливості учбової та трудової діяльності підлітків.
Педагогічна психологія	Психологія виховання	Формування мотиваційної сфери особистості	Поняття мотивації і мотиву. Вікові закономірності формування мотиваційної сфери. Шляхи формування мотиваційної сфери.

2.2. Підбір і аналіз літератури та формулювання припущень про причини виникнення проблеми

Повна бібліографія джерела	Основні ідеї, тези, що стосуються проблеми
<i>Навчально-методична та довідкова література</i>	
Кемпбелл Д. Эксперименты и квазиэксперименты // Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. – СПб: “Социально-психологический центр”, 1996. – С. 34-191.	Опис процедур планування експерименту.
Занюк С. Психология мотивации. – К.: Эльга-Н; Ника-Центр, 2001. – 352 с.	Аналіз теорії внутрішньої мотивації Е. Дісі, Р. Раяна.
<i>Фахова періодична література</i>	
Гончарова Е.Б. Формирование мотивации учебной деятельности подростков // Вопр. психол. – 2000. – №6. – С. 132-135.	Аналіз результатів експерименту із підвищення мотивації учбової діяльності за рахунок підвищення рівня компетентності та самодетермінованості учнів.
Поливанова К.Н. Психологическое содержание подросткового возраста. // Вопросы психологии. – 1996. – №1. – С.20-33.	Різнобічний аналіз змін, що відбуваються із особистістю у підлітковому віці, у т.ч. у когнітивній сфері.
Мильман В.Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности // Вопросы психологии. – 1987. – №5. – С. 129-139.	Деталізована концепція внутрішньої мотивації В. Мільмана.
Чирков В.И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека // Вопросы. психологии. – 1996. – №3. – С. 116-132.	Аналіз теорії внутрішньої мотивації Е. Дісі, Р. Раяна, детальний розгляд факторів формування внутрішньої мотивації, у т.ч. факторів почуття компетентності та почуття самодетермінованості.
Иващенко Ф.И. Использование прошлых успехов учащихся для повышения их ответственности. // Вопросы психологии. – 2000. – № 2. – С. 87-91.	Розвиток почутті компетентності можливий завдяки апеляції до досвіду переживання успіхів учнів.

Повна бібліографія джерела	Основні ідеї, тези, що стосуються проблеми
<i>Вузькоспеціалізована література</i>	
Климчук В.О. Опитувальник внутрішньої мотивації/ Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – № 12 (37). – С. 71-76.	Текст «Опитувальника внутрішньої мотивації» Р. Раяна, опис процедури обробки даних, інформація про психометричні параметри методики.
Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.	Опис тренінгової роботи Р. де Чармса із учителями, з метою розвитку самодетермінованості учнів.
Насиновская Е.Е. Методы изучения мотивации личности. Опыт исследования личностно-смыслового аспекта мотивации: Учеб.-метод. пособие. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1988. – 80 с.	Аналіз методів дослідження мотиваційної сфери особистості.
Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – 2-е изд. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.	Опис експериментів Е. Дісі, аналіз теорії внутрішньої мотивації.
<i>Internet-джерела</i>	
<i>Intrinsic Motivation Inventory</i> // http://www.psych.rochester.edu/SDT/measures	Оригінальний англomовний текст “Опитувальника внутрішньої мотивації”
Якубовская Э.Н. Формирование внутренней мотивации при изучении физики // http://www.alsak.ru/content/view/107/	Опис досвіду розвитку внутрішньої мотивації учнів при вивченні фізики. Пропонується система мотивуючих ситуацій, побудованих на основі фізичних задач.
Чобан-Пилецкая А. Научно-теоретические основы мотивации изучения курса математики в гимназии (на примере алгебры) // www.cnaa.md/ru/thesis/7678/	Комплексний теоретичний аналіз проблеми мотивації вивчення математики, аналіз результатів емпіричного дослідження мотивів вивчення математики.

Припущення щодо причин виникнення проблеми. Причиною низького рівня мотивації вивчення алгебри учнями 10 класу може бути те, що оцінюючи результати виконання учбових завдань, він не підтримує почуття компетентності учнів, і тим самим знижує рівень їх мотивації.

2.3. Консультація з фахівцями

Фахівець	Обґрунтування необхідності бесіди	Перелік питань
Професор психології, психіатрії і освіти Р. Раян, автор «Опитувальника внутрішньої мотивації»	«Опитувальник внутрішньої мотивації» (ОВМ) розроблено для дослідження параметрів мотивації однієї діяльності (виконання одного завдання). На уроках же діти виконують декілька видів діяльностей, працюють із кількома типами завдань. Виникає питання – чи можемо ми застосовувати ОВМ для аналізу внутрішньої мотивації учнів протягом усього уроку?	– Чи можемо ми застосовувати ОВМ для аналізу внутрішньої мотивації учнів протягом усього уроку, якщо на ньому діти виконували кілька різних типів завдань?

2.4. Складання розгорнутого плану виконання завдання, підбір методів та аналіз ресурсів

Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси
Підготовка бланків «Опитувальника внутрішньої мотивації» Р. Раяна	Підготовка бланків за допомогою текстового редактора MS Word, друк бланків	Комп'ютер, принтер
Дослідження параметрів внутрішньої мотивації учнів після уроку алгебри за допомогою «Опитувальника внутрішньої мотивації» Р. Раяна	Проведення дослідження одразу після уроку алгебри	Роздруковані бланки «Опитувальника внутрішньої мотивації»
Аналіз результатів проведеного дослідження, порівняння отриманих показників.	Порівняльний аналіз показників субшкал «Опитувальника внутрішньої мотивації»	Заповнені учнями бланки опитувальника
Бесіда з учителем за результатами проведеного дослідження; консультація щодо продуктивніших в плані мотивації учнів стратегій поведінки на уроках.	Консультаційна бесіда	Приміщення, роздруковані результати дослідження (числові дані, діаграми).

2.5. Передбачення проблемних моментів

Проблемні моменти	Причини виникнення	Можливості уникнення
Небажання учнів відповідати на питання опитувальника	Страх того, що отримані психологом дані будуть розголошені, передані директорові тощо.	Переконання, що опитування є цілком анонімним
Недовіра до результатів, отриманих психологом	Непереконливі аргументи психолога	Апелювати у бесіді до прикладів яскравих психологічних досліджень, аргументувати свої тези реальними результатами дослідження, апелювати до досвіду вчителя, до спогадів про його власні роки навчання.
Небажання учителя змінювати стратегію поведінки	Механізми психологічного захисту; небажання сприймати себе як джерело проблем	

2.6. Підготовка матеріалів, необхідних для виконання завдання

Бланк методики “Опитувальник внутрішньої мотивації” Р. Раяна

Чи згодні ви із запропонованими твердженнями (використовуйте 7-бальну шкалу)?

1	2	3	4	5	6	7
Hi			Частково так			Так

1	Робота була нудною.	
2	Я виконував (-ла) завдання за власним бажанням.	
3	Працюючи, я відчував (-ла) себе достатньо кваліфікованим (-ою).	
4	Я затратив (-ла) багато енергії.	
5	Я назвав (-ла) би цю роботу цікавою.	
6	Я задоволений (-а) результатом роботи.	
7	Я працював (-ла) із захопленням.	
8	Мені було складно зрозуміти і виконати ці завдання.	
9	Ніхто не змушував мене виконувати завдання.	
10	Я гадаю, що виконав (-ла) роботу якісно.	
11	Я працював (-ла) із задоволенням.	
12	Я вважаю, що мав (-ла) вибір - виконувати чи не виконувати завдання	
13	Я доклав (-ла) багато зусиль, щоб виконати цю роботу.	
14	Моя відмова працювати призвела б до негативних висновків.	

III. ЕТАП ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

3.1. Збір емпіричних даних

Дослідження параметрів внутрішньої мотивації учнів за допомогою «Опитувальника внутрішньої мотивації» Р. Раяна

Одразу після уроку алгебри психолог, що був присутній на уроці, запропонував учням відповісти на ряд питань стосовно щойно проведеного у них уроку. Вчитель у цей час залишив кабінет. Відповіді учнів занесені до таблиці (див. табл. 1) та обчислено середні арифметичні по кожному пункту опитувальника.

Таблиця 1.

Відповіді учнів на питання опитувальника

Учні	Відповіді учнів													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	3	6	3	5	6	3	4	4	7	2	5	5	4	3
2	2	7	4	6	5	2	5	5	7	3	6	5	5	4
3	3	6	3	7	6	3	7	4	7	4	5	6	6	3
4	4	5	4	6	5	4	7	3	6	3	6	7	5	4
5	3	6	3	7	4	3	4	4	7	4	7	7	6	4
6	2	7	2	6	5	2	6	3	6	3	6	7	5	3
7	3	7	3	5	6	3	7	4	4	2	5	7	6	4
8	3	7	4	6	5	3	5	5	3	3	4	7	5	3
9	4	7	3	5	6	4	6	4	4	4	5	5	6	4
10	2	5	4	6	6	3	5	3	3	3	4	5	5	4
11	2	6	5	5	5	2	4	2	2	2	5	5	4	4
12	3	5	3	6	6	3	5	3	1	3	6	7	5	3
13	2	4	4	5	7	4	4	2	7	2	7	7	6	4
14	2	5	3	4	6	3	5	3	6	3	7	7	7	3
15	2	4	4	5	6	2	6	2	5	4	7	7	7	4
16	3	3	3	6	7	3	6	3	6	3	7	7	7	4
17	2	4	4	6	6	3	5	3	5	2	6	5	7	3
18	3	5	4	5	7	4	4	4	6	3	7	7	5	3
19	3	4	3	4	7	3	6	2	5	2	5	7	7	4
Середні показники	2,7	6,4	3,5	5,5	5,8	3,0	5,3	3,3	6,5	2,9	5,8	6,3	5,7	3,6

3.2. Аналіз та інтерпретація отриманих даних

Після проведення обчислень були отримані такі узагальнені показники (табл. 2):

Таблиця 2.

Показники субшкал

Задоволення від діяльності	3,6
Докладені зусилля	4,1
Почуття компетентності	1,5
Почуття самодетермінованості	3,3

Отримані результати можна зобразити графічно (рис. 1):

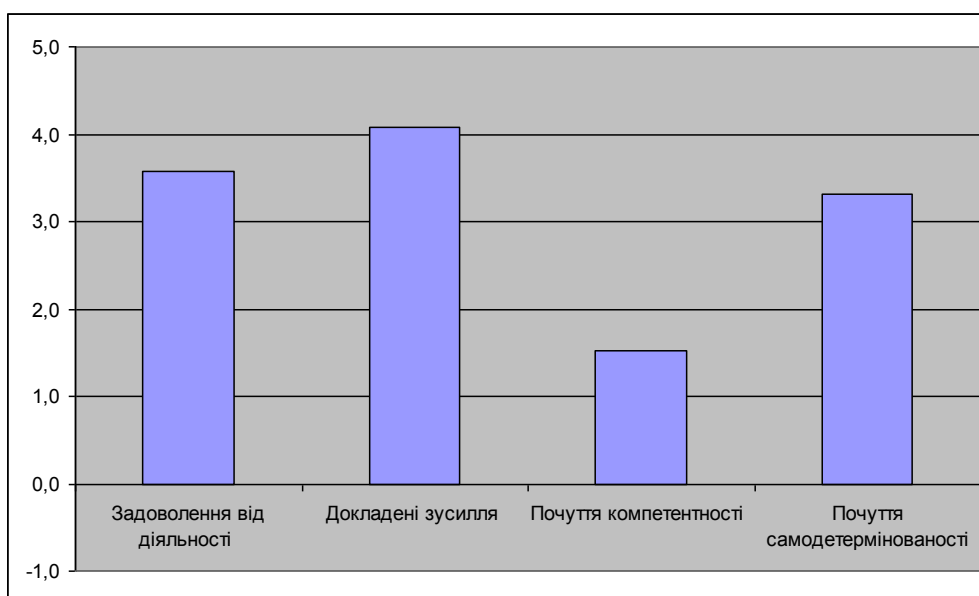


Рис. 1. Результати дослідження ситуаційної внутрішньої мотивації учнів (після уроку алгебри)

Дослідивши параметри внутрішньої мотивації учнів під час уроку алгебри, та порівнявши їх між собою, можемо зробити висновок, що на найнижчому рівні знаходиться «почуття компетентності» (1,5) – учні не відчувають себе на цьому уроці успішними, вмілими, такими, що мають достатній рівень знань тощо. Разом із тим, «докладені зусилля» на високому рівні (4,1), що свідчить про бажання учнів працювати на уроці. Показник субшкали «задоволення від діяльності» на середньому рівні (3,6), так само, як і «почуття само детермінованості» (3,3). Отже, гіпотеза, висунута у процесі спостереження на уроці, підтвердилася – саме потреба у почутті компетентності максимально фрустрована, і саме через це страждає внутрішня мотивація вивчення алгебри.

IV. ЗВІТНО-ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП

4.1. Представлення результатів людині, яка звернулася із запитом

Підсумкова консультаційна бесіда з учителем

Психолог (П.): Які почуття виникають у вас, коли ви ведете урок алгебри? Які з цих почуттів домінують?

Вчитель (В.): Трохи дивне питання. Думав, ми будемо говорити про учнів, і ви скажете, що з ними робити!

П.: Обов'язково. І все ж таки...

В.: Знаєте, я щойно почав працювати. Мені важко з цими учнями. Може, це через те, що вони сприймають мене як ровесника... До першого уроку я готувався як до свята. І зараз – кожен урок – це кілька днів підготовки. Розумію, що готуйся, не готуйся – їм байдуже! Ви ж самі бачили... Саме розчарування!

П.: Скажіть, яку мету ви ставите перед собою на уроках? Чого чекаєте від учнів і від себе?

В.: Я намагаюсь бути строгим, вимогливим. Я не кричу на них, хоч мені й говорили тут колеги, що головне – це “себе поставити”, що їх треба “зламати” – я не хочу так. Тим більше, справді, я для них майже ровесник. Я хочу їх зацікавити, хочу захопити! Але як? Що я роблю не так? Може, просто алгебра їм не потрібна і нецікава, і власне більше ніяких проблем немає? Мені слід на автоматі читати уроки, а потім тупо виставити оцінки?

П.: Часто сприймання нашої поведінки іншими людьми серйозно відрізняється від нашого власного її розуміння. Вимогливість сприймається як прискіпливість, принциповість – як зверхність і снобізм, строгість – як холодність і незацікавленість...

В.: Що ви хочете цим сказати? Я щось роблю не так? Що саме?

П.: Власне, я вже маю результати нашого невеличкого дослідження, але перш ніж повідомити їх, хочу переконатися у правильності висновків. Давайте розглянемо ваш останній урок, епізод із М.

В.: Це коли він сказав, що математика йому не потрібна?

П.: Ага. Ви розкажете, як ви його сприймали, а я – розповім про свої спостереження за вами.

В.: Гаразд. Отже, я дав задачу для розв'язку на швидкість, і пообіцяв першій трійці по 12 балів. Цей учень М. вирішив задачу першим і підняв руку.

П.: Що ви зробили?

В.: Я підійшов до нього, переглянув його розв'язок і поставив оцінку. А він ні з того, ні з сього, заявив мені таке!

П.: Ви просто переглянули його розв'язок?

В.: Ну, так! Я ще показав йому кілька інших, простіших шляхів розв'язанні цієї задачі.

П.: Коли ви сказали, що він правильно розв'язав задачу? До цього чи після?

В.: Після. Я спочатку показав шляхи розв'язку, а потім пішов до журналу і поставив йому оцінку.

П.: То ви сказали йому про правильність його розв'язку?

В.: Звичайно. Так... Ні. Не сказав. Я просто пішов до журналу, і там поставив оцінку... Стоп... Ви думаєте, я образив цього учня? Але ж він сам знав, що його розв'язок правильний...

П.: Справа тут не в образі і не правильності. В контексті нашої з вами роботи корисною видається теорія самодетермінації Е. Дісі та Р. Раяна.

В.: Самодетермінація... Тобто, самопричинність?

П.: Цілком слушно. Ці дослідники вважають (і це не гола теорія, це висновки

більше сотні досліджень), що щаслива та людина, діяльність якої є внутрішньо мотивованою.

В.: Інакше кажучи, коли її робота їй подобається?

П.: Точно! І вона отримує від неї шалене задоволення, їй цікаво те, що вона робить. Скажу більше, ці дослідники виявили, що стан внутрішньої мотивації виникає за умов задоволення трьох базових потреб.

В.: Яких саме?

П.: Потреби у самодетермінації, потреби у компетентності, потреби у значимих стосунках – інакше кажучи, потреби у почутті себе причиною своєї дії, потреби у почутті себе знаючим і вмючим та потреби у почутті близькості з кимось, бажано з референтною особою... Якщо пригадати ту ситуацію з учнем М. Які його потреби було незадоволено?

В.: Дозвольте подумати. Так, потреба у самодетермінації – задоволена, бо я перед тим дав кілька однотипних задач на вибір, і вони самі обирали свій варіант.

П.: Так, з цим ніби все гаразд.

В.: Потреба у компетентності... Так! Ось воно! Зрозумів. Тим, що я не сказав йому, що він справився я не дав йому зрозуміти, що він компетентний.

П.: Скоріше так. Потребу у компетентності ви не задовольнили, коли одразу після знайомства з його розв'язком задачі запропонували свої, більш досконалі шляхи. Цим ви дали зрозуміти, що він хоч і розумний, але ви – розумніший, більш знаючий...

В.: А потреба у значимих стосунках? Що я з нею зробив?

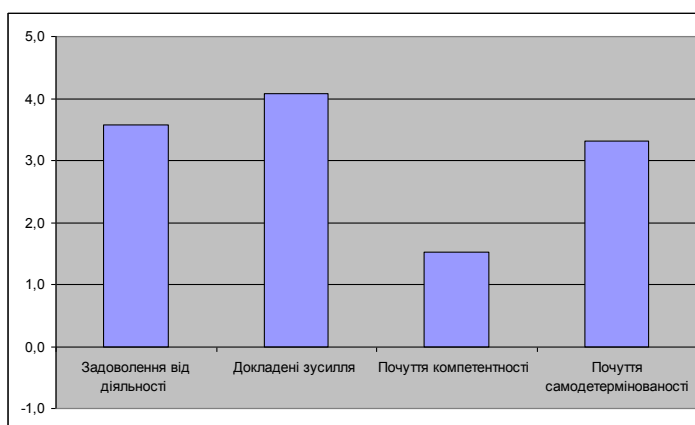
П.: Її ви блокували саме тим, що не сказали йому одразу його оцінки, і не похвалили у якийсь спосіб його роботу. Ви не визнали його, і він відчув, що він байдужий вам як особистість.

В.: Он який я... Це сказали вам результати вашого дослідження? Це все? Чи є ще щось?

П.: Ось результати аналізу мотивації усього класу (*П. показує рис. 1*) Бачте, найнижчий бал – почуття компетентності. Це те, про що ми щойно говорили на прикладі цього М. Є ще одна важлива річ – на високому рівні показники докладених зусиль.

В.: Тобто?

П.: Учні все ж таки не втратили мотивацію повністю – вони продовжують докладати зусиль для роботи на уроці, вони готові працювати, – треба лиш підштовхнути їх. Задоволення від роботи на уроці – вище середнього рівня, так само як і почуття самодетермінації. Все це говорить про те, що слід...



В.: Слід зосередити увагу на почутті компетентності! Як його сформувати? Я правильно зрозумів: слід якомога більше їх хвалити?

П.: Майже правильно. Та якомога більше хвалити – теж не вихід. У теорії само-детермінації є поняття інформуючого зворотного зв'язку – чітке, негайне і максимально доброзичливе повідомлення про результати роботи, причому як про позитивні, так і про негативні, як про успіхи, так і про невдачі. Особливість у тому, що у всіх випадках ми намагаємося у міру своїх сил і часу до констатації результату додати аналіз причин його досягнення. Якщо учень, приміром, розв'язав задачу – варто обговорити з ним, і з класом, як він це зробив, як прийшов до розв'язання; якщо розв'язати задачу не вдалося, слід вказати на причини і продумати, як зробити так, що наступного разу ці причини знівелювати.

В.: І це подіє?

П.: Не гарантую, що одразу, і з цими учнями – все ж таки вони звикли до певного стилю вашої поведінки, і їм важко буде перебудуватися, і Ви звикли до роботи в межах свого стилю. Пропоную на наступній зустрічі розробити спільно правила поведінки у різних ситуаціях, і намітити стратегію дій.

V. ЕТАП САМОАНАЛІЗУ, ГРУПОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ТА САМОРОЗВИТКУ

Підсумкова рефлексія позитивних моментів (що саме вдалося зробити, чого досягти, від чого отримати професійне задоволення)

Як на мене, дуже корисним і вдалим був етап аналізу літератури з проблем мотивації. Я знайшов кілька цікавих і оригінальних закордонних досліджень із внутрішньої мотивації, які лежать у руслі моєї курсової роботи. Власне, ці дослідження можна повторити в умовах України, - цікаво, які будуть результати? Вважаю, що дуже вдало побудував підсумкову бесіду – вона хоч і тривала задовго (так мені здалося), але С., який грав роль клієнта, сказав, що якби був клієнтом, то був би задоволений моєю роботою. А викладач в кінці заняття відмітив, що порівняно із першим заняттям, на якому ми вчилися будувати вступну бесіду із клієнтом, довизначати проблему, я професійно виріс!

Вдалося також застосувати знання, здобуті на курсі «Математичні методи у психології» – вже не довелося тривалий час приділяти підбору методів обробки даних – щойно я уявив, як буду збирати дані, - ідея, який метод використовувати для обробки, з'явилася сама собою. І, що важливо, одразу стало зрозуміло, як дані організовувати, структурувати у таблицю.

Професійне задоволення я отримав також від спілкування із дітьми. Відчув себе справжнім психологом, особливо після того, як вони після уроку засипали мене питаннями, і я, як мені здається, дуже вдало з ними поспілкувався.

Запам'ятався хвилюючий момент – дані введено до комп'ютера, і я отримую фінальну гістограму, з якої розумію – моє припущення підтверджено! Результати цілком відповідають моєму уявленню про причини проблеми.

Програма саморозвитку

Складові навчально-професійних умінь та професійно важливі якості, які потрібно було б розвинути	В чому полягали труднощі	План заходів для саморозвитку	Терміни	Критерії самоконтролю
Знаходити електронні адреси дослідників	Не дивлячись на те, що я вільно почуваюсь у інтернет-середовищі, досить багато часу затратив, щоб знайти електронну адресу Р. Раяна, США	1. Скласти перелік фахівців, електронні адреси яких слід знайти. 2. Використовуючи пошукові системи Yandex, Google знайти персональні веб-сторінки цих фахівців, або веб-сторінки організацій, у яких вони працюють	травень 2012	Наявний перелік фахівців та їх електронних адрес; У разі знаходження менше 60% від запланованого – продовжити роботу до досягнення 90%
Перевіряти матеріали за критеріями грамотності та естетичності	Після того, як підготував усі матеріали (бланки, інструкції) і роздрукував їх – виявилось, що тексти містять помилки. Довелося усі матеріали передрукувати	Готуючи тексти, бланки, анкети перед друком їх вичитувати, а також прохати їх прочитати колег-одногрупників.	травень 2012	Зменшення кількості виправлень та зауважень до підготовлених матеріалів Наявність знань про своїх «слабкі» місця в сфері оформлення матеріалів та грамотності

Спілкуватися англійською мовою на професійну тематику	Так і не відіслав прохання Р. Раяну про консультацію, оскільки не був певний у своїй англійській мові.	Знайти дві статті англійською мовою і перекласти їх на українську мову.	травень 2012	Текст українською мовою, зрозумілий не лише мені, але й одногрупникам, яким я дам його почитати.
---	--	---	--------------	--